

עולם ההלכה

מכון סמיכה
ניש
ככל אחד
נוכח
ההלכה

גיליון ל"ז | שבת קודש פ' ואתחנן | ט"ו מנחם-אב תשפ"ה

עולם השבת
Rav Yosef Kushner Author commerce and shabbos

עולם המעשה
ראש ישיבתנו הרב מנחם מענדל פרעמקאט רב ומו"ץ בניו הייבן

Is It Permitted to Do Construction Work on Shabbos in an Area Where There Are No Jews?

Question: You previously said that having a non-Jewish construction worker do work on Shabbos is a problem of maras ayin. What if the work is being done in a place where no Jew will see it?

Answer: If the work is being done out of the techum of any Yid it is muttar. If it is done within the techum, it is forbidden.

There is some dispute regarding if work is done technically within the techum but far away from any Jews. To illustrate, Chicago is a very large city that is all within one techum. If someone owns a property in Chicago's South Side, he can be assured that no religious Jews will go there on Shabbos. Would it be permitted to do construction work there on Shabbos?

Some Rabbanim take a lenient view and feel that it should be allowed because if no Jews are around there's no problem of maras ayin. Others take a more literal view and say that anything within a techum is forbidden. My father-in-law, Rav Shlomo Miller, told me that he leans towards the later view but, as we said, there are those who permit it.

Having said that, I have seen that this leniency is often abused. I recently met a fellow who uses this leniency to do work on Shabbos on his property because he assumed it was not near any Jews. I informed him that there actually is a yeshiva right around the corner and the bochurim could easily walk past his property. In Lakewood, there is an Industrial Park area where many Jews own properties. Some assume that no Jews walk around in an Industrial Park on Shabbos, so they allow work to be done on their properties on Shabbos. However, in actuality, houses have been built that overlook the area and from which people can see the work that is happening on Shabbos. Therefore, one needs to be extremely careful before making use of this leniency.

How Can One be Paid to Babysit on Shabbos? How Can a Landlord Accept Rent For Shabbos

Question: How is a landlord permitted to charge rent for Shabbos? How is a babysitter who watches kids over Shabbos allowed to accept payment?

Answer: In the case of the landlord, if he charges rent by the week or month, there is no problem of Schar Shabbos. Even though part of the rent is for Shabbos, since it is charged as one lump sum for a longer time period, it is not halachically considered to be Schar Shabbos. This concept is known as "havlaah", which means that the payment for Shabbos is absorbed by the payment as a whole. It would only be a problem of Schar Shabbos if a renter rented an apartment or room and was charged separately for Shabbos itself.

If a babysitter works only on Shabbos itself, that would be a problem of Schar Shabbos. To get around this, she would have to be required to do some work on Friday or Motzoei Shabbos as well. She can then be paid for the work she did during the weekday and on Shabbos and this would be considered havlaah. The same would apply if one hired a Jewish waiter to work at a

Continues on page 3

אם מעשה הנעשית דרך נס חשיב מעשה

פתיחה

בסימן הקודם ביררנו את ענין בריאת האדם על ידי ספר יצירה אם בריאה כזו מותרת לעשות בשבת - האם נחשבת כמלאכת בונה או לא. והנקודה שעליה סובב הנידון היא כללית, כיצד נגדיר פעולה שאדם משיג בצורה לא טבעית, האם נחשבת כמעשיו או לא.

ובסימן זה נרחיב בשאר דיונים הנוגעים לשאלה זו, הן לענין הלכות שבת, והן לשאר חלקי התורה, כגון רציחה, חובל ומזיק.

היאך כתב משה רבינו ס"ת בשבת

מצינו שהקדמונים דברו על מלאכת כתיבה בשבת הנעשית בדרך נס, האם אסורה בשבת או לא. כי הנה הרא"ש במסכת פסחים (פרק י סימן יג) הביא דברי רב שלום ממתא מחסיא שכתב לומר צידוק הדין בשעת מנחה בשבת לפי שאז מת משה רבינו. והקשה עליו הרא"ש, הלא בו ביום כתב משה רבינו י"ג ספרי תורה, והיאך כתב בשבת?^[1] וזה לשונו: "וגם מה שכתב שמת משה רבינו ע"ה בשבת, ליתא, דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ודרשו רבותינו (ר"ה יא, א) היום מלאו ימי ושנותי, ואמרינו (במדרש רבה פ' וילך) בו ביום כתב י"ג ספרי תורה, ובשבת היאך היה כותב."

וכתב השל"ה ליישב שמשה רבינו היה כותב ע"י השם והשבעת קולמוס, כלומר, בצירופי שמות פועל שהקולמוס יכתוב בעצמו. ועל כן לא היה איסור בזה איסור מלאכת שבת. הא למדת מדברי השל"ה שמלאכת שבת הנעשית באופן בלתי טבעית אינה אסורה בשבת.

שביתת כלים במלאכה כלאחר יד

ועיין עוד בחתם סופר (שו"ת ח"ו סימן כט) שהקשה שם השואל, שאף אם נאמר שמשה כתב ע"י השבעת הקולמוס, אכתי תיקשי למ"ד שביתת כלים דאורייתא (שבת יח, א), דנמצא קולמוסו עושה מלאכה בשבת. והשיב לו החתם סופר בזה הלשון: "לאו קושיא היא, דלא גרע מכותב בשמאלו דאין דרך כתיבה בכך. וגדולה מזה ב' כלל גדול הטווה מבגלי חיים פטור דאין דרך טוויה בכך אע"ג דנשים חכמניות כך טוו במשכן, מ"מ כיון שחכמה יתירה היה אין דרך טווי בכך, מכ"ש כתיבה ע"י השבעת קולמוס."

ובביאור דברי החתם סופר נראה שכשם שאין איסור דאורייתא בעשיית מלאכה אם עושהו כלאחר יד, הכי נמי אין איסור שביתת כלים אם המלאכה נעשית שלא בדרך הרגיל. וכיון שכתביה ע"י השבעת קולמוס אינה דרך כתיבה, גם שביתת כלים אין בה.

איסור דרבנן במלאכה בלתי טבעית

נראה מדברי החתם סופר שכתביה בדרך בלתי טבעית היא בגדר מלאכה כלאחר יד. ואם כן מדבריו נלמוד שהגם שאין איסור דאורייתא בעשיית מלאכה בדרך זה, מ"מ איסורא דרבנן מיהא איכא ככל שאר מלאכות הנעשות כלאחר יד.^[2]

ואגב, יש לעיין בכונת החתם סופר, אם רוצנו לומר שכל מעשה בלתי טבעית נחשבת כלאחר יד, וכעין סברת הבן איש חי (שהבאנו בסימן הקודם) שכל הנעשה בדרך מחוכמת שאין כל העם יודעים לעשות כן נקרא כלאחר יד. או אפשר שכונתו דכיון שהאופן הרגיל לכתיבה הוא באחיזת קולמוס דכרוכו בהשבעה, בגלל זה נחשב כלאחר יד (דומה לדברי הגזע ישי שהבאנו בסימן הקודם). ונפקא מינה לענין בריאת אדם על ידי ספר יצירה, ששם כך הוא הדרך לברוא אדם, כי אין דרך אחר לברוא זולת בספר יצירה.^[3]

כיבוי דליקה על מזמורי תהילים

הגר"ח פאלאגי בשו"ת לב חיים (חלק ב סימן קפח) חקר שאלה מעניינת בענין מלאכת שבת בלתי טבעית. שאלתו, האם מותר לכבות דליקה ע"י אמירת מזמורי תהילים המועילה לכיבוי דליקה בדרך סגולית. והביא ראיה מדברי מהר"י חגיז (שו"ת הלכות קטנות ח"ב סימן צח) שהפעלת דברים באופן ניסי או סגולי נחשבת כמלאכה לענין שבת. שבהלכות קטנות שואל מה הדין במי שהורג נפש ע"י שם או כישוף, וזה לשונו: "שאלה, ההורג נפש על ידי שם השם או כישוף מהו. תשובה, אפשר דכיון דבדבריו עבדי מעשה הו"ל דומיא דמימו וכזורק חץ להורגו ועליהם נאמר (ירמיה ט, ז) חץ שחוט לשונם."

ומכאן דן הלב חיים שה"ה לענין מלאכת שבת, שאף מה שאדם פועל באופן בלתי טבעי חשוב מעשה גמור, וחייב עליו.

הלב חיים השיג על עיקר דברי הלכות קטנות מדברי רש"י במסכת סנהדרין (קא, א), שכתב לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת, בשביל שלא יזיקו, ואין בכך ממש צידה. והיינו, לפי שאינו עושה מעשה טבעית. אלמא אין מלאכת שבת אלא במעשה טבעית. אמנם מפלפל שם בראיה זו והביא את דברי הבאר שבע והגזע שיש [ראה בסימן הקודם אריכות בזה], ולבסוף מקיים את דברי ההלכות קטנות.

חילוק בין שמות וכשפים ובין תפילה

אמנם, כתב הלב חיים שאין שאלתו דומה לדברי ההלכות קטנות, כי אמירת שמות, וכן, להבדיל, מעשה כשפים, גורמים את התוצאות בישירות, וכמי שהוטבע בבריאה שבאמירת דברים אלו תפועל התוצאה. משא"כ אמירת מזמורי תהלים שהוא בדרך תפלה ותחנונים, אי"ז גורמת תוצאה בורה כי אינו אלא כמעורר רחמי שמים באיתערותא דלתלא, וזוכה לישועה מעליאל.

חילוקים בין מלאכת שבת לשאר ענייני התורה

יש מן האחרונים שכתבו שאין מדברי הלכות קטנות דמיון להלכות שבת מכמה טעמים: הקהלות יעקב בבא קמא (סימן מה) מבאר שבהלכות שבת יש הגדרה מיוחדת של "מלאכת מחשבת אסרה תורה". ומטעם זה מצינו שהעושה מלאכה כלאחר יד פטור עליה [בעוד שבכל התורה כולה חייב על החטאים אף הענשים כלאחר יד]. אף כאן, כיון שהעשייה נעשית בדיבור פיו לא עדיף מכלאחר יד. [זה כעין דברי החתם סופר שהבאנו למעלה]. ואף שגזרו רבנו לאסור אף מלאכה כלאחר יד, אפשר שהעושה בדרך סגולה לא גזרו בו. וזה לשונו: "והנה כל הני דוכתי שהביא מע"כ הם לענין שבת. ולענ"ד משבת אין ראייה כלל לענין שאר איסורין דבשבת גם בעושה כלאחר יד פטור וכל היכא דהוי ע"י סגולה ולא בטבע לא עדיף מכלאחר יד דאין כך דרך עשיית המלאכה [וכשאינו אלא ע"ד סגולה י"ל שגם חז"ל לא גזרו]. אבל לענין שאר איסורין אין לנו ראייה דפטור כשמפעיל רק באופן סגולי".

גם בשו"ת דברי יציב (חלק א או"ח סימן קה) מחלק בין דיני רציחה למלאכת שבת ע"פ מה שכתב הבית מאיר (אה"ע סימן ה) בטעם שבמלאכת שבת אין איסור שלוחות לעכו"ם [בעוד שבשאר דיני התורה קיי"ל דיש שלוחות לעכו"ם לחומרא]. שכתב, שמלאכות שבת אינם מעשים המתועבים מצד עצמם אלא האיסור נובע מצד חובת המנוחה כמו שנאמר "למען ינוח", ולכן, אין קפידא אלא כאשר האדם עושה המעשה בגופו, אבל על ידי שלוחו לא, שהרי הוא עצמו נת.

ועפ"ז, ה"ה בעושה מלאכה בדרך סגולית, אע"פ שהשיג את התכלית, סוף סוף גופו מינח יניחא כי לא עסק בידים, הלכך אין בזה איסור שבת. ולפיכך, גם אם ננקוט כדברי ההלכות קטנות לענין רציחה, לגבי שבת ליכא איסורא.

אמנם, שוב כתב הדברי יציב לדחות, שאולי דיבור שאני, שאף אם נחלק בין שבת לשבת עבירות כנזכר, ניתן לומר שגם פעולה המושגת על ידי דיבור פיו נכלל באזהרת שבת. כי הקב"ה כששבת ביום השביעי זה היה רק מדיבורא בעלמא, וכש"כ "בדבר ה' שמים נעשו", כך אנו מצויין לשבת גם ממלאכה של דיבור.

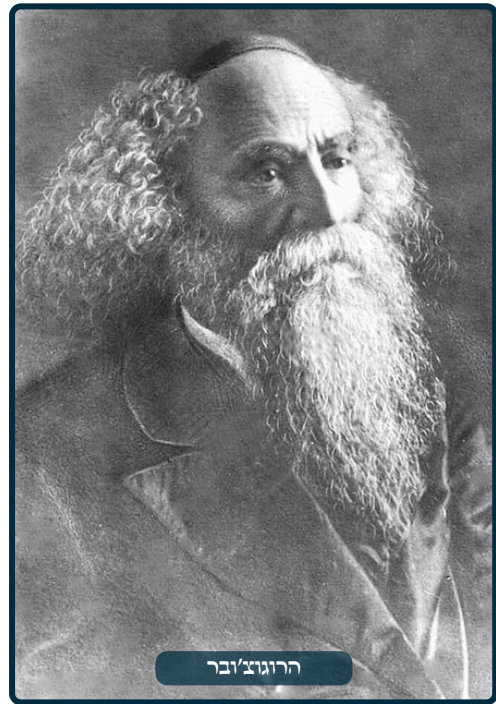
נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות

בכמה מקומות בדברי חז"ל מצינו שחכמי המשנה והתלמוד הרגו באופנים סגוליים כלשון המורגל בחז"ל, נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות, וכן שאר אופנים הדומים לזה.

ויש לשאול, לפי דברי ההלכות קטנות הנ"ל היאך הותר להם להרוג בדרך זה, הלא כרציחה תחשב. ואף שיש לומר שאלו הנהרגים היו חייבים מיתה, אין זה מספיק, עיני הנראה לה היו החכמים רוצים להרוג בידיים כי אם בגנינת שלפי וכדומה. והלא לדברי ההלכות קטנות, מאי שנא את מהא. והנה החיד"א (ספר דבש לפי מערכת מ אות ה) כבר עמד בזה, וזה לשונו: "ומה שאמרו כמה זמני נתן עיניו בו ועשה גל של עצמות, נראה דאינו מסוג הורג בשם רק היו מכוונים איזה כוונה להמשיך ניצוץ קדושה שיש ברשע אליו ונשאר גל של עצמות כמו שכתבתי בעניתי במ"א משם המקובלים. ועוד אפשר לחלק, דמ"ש נתן עיניו בו היינו שהיו מכוונים שאם הרשע חייב מיתה וחספי ה' בזה, תועיל הכוונה, ואי לא, לא. והוא ע"ד משה רבינו ע"ה שנמלך במלאכים. א"נ בסגנון אחר דהא דנתן עיניו היינו כשהיה הרשע חייב מיתה ודאי".

מדבריו נראה (בתירוץ הא') שענין נתינת עין איננו מעשה חיובית אלא מידי דממילא, דהיינו שהחכם פועל המשכת ניצוצי הקדושה, ומיד שניתלים ממנו נפסק ממנו מקור חיותו. והמתה כוז לא נקראת הריגה.^[4]

ומ"מ הדברים טעונים ביאור, מה נשתנה הריגת אדם ע"י נטילת נשמתו או ע"י נטילת חיות נשמתו, אידי ואידי הפסקת מקור חיות הו. ונראה ביסוד הדבר, שיש הבדל מהותי בין הורג בכח רע ובין הורג בשלילת הטוב. מין השני אין לה שם מעשה עבירה הואיל ואיננו עסק רע. וכך יש ללמוד מדברי החיד"א בספרו פתח עינים על מסכת מכות (י, ב) שמבאר שע"י עסק התורה לשמה מתבטלים אותם הניצוצות הנותנים חיות לרשע, וע"י כן נכרתים המשחיתים. והא פשיטא שאין כל איסור לעסוק בתורה אע"פ שגורם מיתה לרשעים (שאינם חייבים מיתה לפי הדין). אלמא, כיון שאין פעולת הלימוד דבר רע, אין משגיחים בתוצאות רעות הבאות על ידה. כן הדבר בכאן.

הרונצ'זובר

וכענ"ז מצינו בדברי כ"ק אדמו"ר האמצעי בשערי תשובה (חלק ב עמוד מב, ד) שכתב שיש בחינה של תשובה עילאה שיש בכחה לתקן כל עוות אפילו הולדת ממזר על ידי ריקון ניצוצי הקדושה המקיימים את חיות הממזר. וזה לשונו: "לעקור לגמרי כל הרצון הרז מכל וכל ע"ד תשובה של ר"א בן דורדייא שיצא נשמתו בבכיה וכה"ג הרי גם מה שהוליד ממזר מתאוה רעה ימות כיודע המעשה שהיה בבעל תשובה אחד שצעק בכל נפשו עד שמאס בחייו באמת והיה קרוב ליציאת הנפש כו' ומתו פתאום באותו הרגע כל הממזרים הנוולדים מעונו כו'".

ג' סוגי הריגה בלתי טבעיים

מהעוסקים בהגדרת מעשים בלתי טבעיים הוא הקהלות יעקב (ב"ק סימן מה), שכתב סימן שלם "בענין מזיק על ידי סגולה". והדיונים שלו הם, נתינת עין רעה, השלכת ציפרנים ודרכה עליהן אשה עוברת והפילה ולדה, ושאר אופנים שבדברי חז"ל שהאדם משפיע רע על זולתו על ידי דרכים רוחניים. ועיקר דינו, אם יש תורת מזיק בדברים אלו.

ומדי דברו בן, הרחיב והבהיר את הדרכים השונות של השפעות רוחניים, ומחלקם לשלשה סוגים. א' נתינת עין של תמהון והתפעלות, ב' נתינת עין של הקפדה, ג' בקשת תפלה שיענש איזה עברייני בגלל רוע מעלליו. ומבארם אחד אחד:

סוג הראשון, אין שם כוונה להזיק כלל, אלא מביט עליו דרך תמיהה בדבר שהוא מצטיין בו וע"י זה יזוק. וכתב שכל כה"ג

נחשבים כאנוסים כי א"א לאדם שלא להתפעל מדבר עכ"פ כמו רגע, והוא כשגגה שיצאה מלפני השליט.

סוג השני, שמביט בזולתו בהקפדה. וכתב שמה שמצינו כן אצל התנאים והאמוראים לא חשיב בכלל מזיק, "שלא היה התנא פועל באה דנתן עיניו כדרך שעין הרע פועל אלא היה כעין פס"ד שהלזה חייב עונש, ומשמאי הוא דאסכימו אפסק דין זה."

סוג השלישי הוא שהחכם מחליט שאדם זה חייב מיתה, וגזרו בפיו שימות או יענש, והוא דרך תפלה להשי"ת שיקיים את גזירתו. והדבר תלוי בהסכמת ב"ד של מעלה, וכשיסכימו לדבר, העונש יבא על החוטא, לא מכח החכם רק מן השמים בהתעוררות בקשת החכם.

רציחה על ידי גרמא

ואחר האריכות בהגדרת סוגים אלו, הסביר הקהלות יעקב שאין באלו תורת איסור מזיק או רציחה (זולת בסוג הא', אך שם אנוס הוא), ומחלקם בינם לבין נידון ההלכות קטנות ששם פסק שרציחה ע"י שם או כישוף שמה רציחה. וזה לשונו: "וממוצא דבר יתבאר שמכל הני דוכתי הנ"ל אין ראייה לנדון ההלכות קטנות שהורג על ידי שם או כישוף, דכאן [גבי שם או כישוף] כבר נגזרו משמים באופן הכרחי שהשבעה כזו או כישוף כזה תהרוג ומתייחס ההריגה לאדם העושה את ההשבעה או הכישוף ומחשב רוצה גמור כדברי ההלכות קטנות, ואינו דומה לכל הני דוכתי הנ"ל שהב"ד של מעלה גומרין הדבר על ידי פסק דין של מעלה, והאדם הלייט אינו אלא גרמא".

בהערות גן הלקט (בשולי שו"ת ההלכות קטנות, בדפוס זכרון אהרן) מרבה לדון בדברי הקהלות יעקב הנ"ל, והגדיר את דעת הקה"י בהבנתו בשיטת ההלכות קטנות בזה הלשון: "החידוש שבדברי הוא שאין זה משנה כלל באיזה אופן הורג הרוצח אלא רק ברירות הענין לגבי התוצאה שלו היא המחייבת. ולפי דבריו אף אם יהרג אדם בגרמא באופן שבודאי יתגרם הרציחה יחשב כרוצח גמור, דהרי אף הכישוף גרמא הוא אף שמוטבע בטבע הבריאה שיהרוג, ובכל אופן לדעת רבינו [ההלכות קטנות] ע"פ ביאורו של הקה"י יתחייב על גרמא זו".

אבל לענ"ד דברי בעל גן הלקט אינם מובנים, הדלה היא וידוע שאין חייבים מיתה על רציחה כי אם בעושה מעשה גמורה. אבל בגרמא פטור אע"פ שהתוצאה היא ודאית. צא ולמד מכמה מימרות בגמ', אמר רבא כפתו ומת ברעב פטור (סנהדרין עז, א) - אע"פ שברור הוא שימות. עוד שם (עז, ב) א"ר פפא זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב, ופרש"י (ד"ה והלכה לצדדין) אבל אם נפלה נוכחה פטור דלאו כחו הוא כו', עכ"ל. שם ג"כ ברור הוא שיפול במקומו וימית. ועוד כמה ראיות משמעתתא שם.

אלא הנתון בכוננת הקהלות יעקב, כאשר רמז בתחילת הסימן כשציטטו לדברי התוס' בבא קמא (ק, א ד"ה טיהר את הטמא), ששם חידשו התוס' שתוצאה הנגרמת על מאמר פיו - כגון דיין המטמא את הטהור (באופן שקם דינא וא"א לחזור), נחשבת כמעשה בידיים הואיל וע"י אמירתו חלה טומאה בישירות, ולא גרמי בלבד הוא אלא כמעשה בידיים. וזה לשון התוס': "וצ"ל דדיבור חשיב כמעשה והוי מזיק בגוף הממון בידיים".

וכך ביאר הקהלות יעקב את דברי ההלכות קטנות, שברציחה על ידי שם או כישוף, כיון שברור הוא על פי סדרי הטבע שמאמר פיו יגרום רציחה, הרי"ז מעשה בידיים.^[5]

"ויך את המצרי ויטמנהו בחול"

היוצא מהנ"ל, שיש ב' דרכים ליישב היאך הותרו לחכמי ישראל להרוג את החוטאים באופנים סגוליים. לדעת החיד"א טעם ההיתר לפי שאופן הריגה היה שלילי, כלומר שמנע מהם שורש חיות נשמתם, וממילא שם נפל שודו. לדעת הקה"י טעם ההיתר, לפי שהחכם רק החליט בתורת פסק דין שהחוטא חייב מיתה, ומשמאי הוא דאסכימו עליה.

ובזה יש לדון במה שראיתי למהר"י אסאד (שו"ת יהודה יעלה או"ח סימן קצט): בדבריו הובאו בהערות גן הלקט הנ"ל שהביא ראייה לדברי ההלכות קטנות, וזה לשונו: "ועל דבר מי שהרג נפש מישראל ע"י שם או כישוף, פשיטא מלתא דחייב כמו שהבאת בשם תשובת ה"ק ח"ב סי' צ"ח. וטעמא נ"ל דקרא כלבי ומכה אדם יומת. והנה במשה רבינו ע"ה מצינו שהכה בשבט פיו

[1] החיד"א בין דעת השואל שם לדעתו של הקה"י. ודברי קה"י שם שכתב דהחיד"א איירי לענין איסור מקלל בשם קשים להעמים בדברי החיד"א. אך כבר התנצל שם הקה"י וכתב, "ואין לי ספר דבש לפי לעיניו ב...".
[2] ומה שמדמיון דברי התוס' שם ומדוברים בידי מזיק להלכות רציחה, היינו לפי שבכלי ההלכות מעשה שבמזיק ושבירציחה שוין הן כמבואר בתוס' סנהדרין (עז, א ד"ה סוף חמה לבא).

[1] גם שאר האשונים השיגו כן, עיין האור זרוע (ח"ב סימן פט). ובספר האשכול (ח"ב עמוד קסג).
[2] מיהו יש לדון בזה, דא"כ נמצא שביום מותו עבר משה רבינו על איסור דרבנו. וזה לא מתקבירא, שהרי באברהם אבינו אמרו חז"ל קיים כל התורה אפילו גזירות דרבנו, ומסתברא גם משה רבינו עשה כן, ועיין עוד.
[3] ולענין אם יש איסור דרבנו בבריאת אדם ע"י ספר יצירה, אין הכרע

Commerce and Shabbos

Melech Akum: Kablanus on Shabbos

S'char Shabbos

Mid'rabbanan, it is forbidden for a Jew to earn money on Shabbos, even if no prohibited melachah is involved. For example, one may not accept payment for babysitting on Shabbos. Included in this prohibition is money earned from one's assets, such as rental money or interest on a loan (Kesuvos 64).

If one knowingly accepted prohibited s'char Shabbos, that money remains forbidden forever. However, if he accepted it b'shogeig, without knowledge of the prohibition, he may use the money. Note, however, that accepting the money remains prohibited even if the work was done b'shogeig (Shemiras Shabbos Kehilchasah 28:76, fn. 159).

The prohibition of s'char Shabbos is to accept money for work done on Shabbos. However, a Jew may pay non-Jewish workers for permitted work that was performed on Shabbos.

Havla'ah

The prohibition of s'char Shabbos is limited to earning money on Shabbos. However, if the job included work that was performed during the week, one may be paid for the entire job, even though some of the pay was for work done on Shabbos. This is called havla'ah. It is permitted because the worker is not specifically being paid for the work he does on Shabbos; rather, the payment for Shabbos is absorbed within the larger payment (Bava Metzia 58a). For example, if a waiter was hired to set up a simcha

before Shabbos, and act as a waiter on Shabbos, he may be paid for the entire job. Likewise, if a car was rented for an entire weekend, one may accept the rental money even though it includes payment for Shabbos.

To be considered havla'ah, the entire payment must be for one long job or usage. The payment cannot be for two separate jobs, even if they are being paid together in a lump sum (Tosafos Kesuvos 64b s.v. Mechezai). Also, according to some Poskim, a precondition which allows the parties to prorate the payments separately for each day does not allow the leniency of havla'ah to be used, even if the parties intend to commit for a longer period (Shulchan Aruch HaRav O.C. 306:9).

It seems from the Poskim that in order to use the leniency of havla'ah, it is necessary for the workers to work for a significant amount of time during the week, in other words, a time period that would normally warrant being paid for. Merely working for a few minutes before Shabbos or performing a minor service that no one would pay for, would not seem to suffice for havla'ah (M.B. 306:21).

An alternative form of havla'ah is that if a job requires reimbursement for expenses that were incurred, one may include in that payment the wages that were earned on Shabbos (Noda B'Yehuda II O.C. 26). For example, a Shabbos babysitter who provided her own supplies may be paid for the job together with the reimbursement for her expenses. Here too, it would seem that the items must be of significant enough value that they would normally warrant reimbursement.

S'char Shabbos for a Mitzvah

There is a major machlokes amongst the Rishonim and

Poskim as to whether cheftzei shamayim (work done in the performance of mitzvos) is subject to the prohibition of s'char Shabbos. For example, according to those who permit being paid for cheftzei shamayim performed on Shabbos, it would be permitted for a ba'al koreh to be paid for reading the parshah on Shabbos (O.C. 306:5).

Note, however, that even those who permit accepting payment for cheftzei shamayim on Shabbos concede that one who does so will not see any siman bracha from it. This means that he will end up losing the money through some other unforeseen expense, and will not be able to make any productive use of it (M.B. 306:23).

In general, the rules of accepting s'char Shabbos can vary from case to case and can be quite different, depending on the circumstances; therefore, if one has a shailah, he should consult with a rav for specific guidance.

Sales

The consensus of the Poskim is that the prohibition of s'char Shabbos does not apply to profits from sales that are made on Shabbos. [The act of sale itself may be forbidden, as will be discussed in the following section.] There are two possible explanations for this: 1. The profit is not for the "time" of Shabbos, rather, it is in exchange for the value of the object being sold. 2. The customer is paying to have the item whenever he wishes, including after Shabbos, which renders it a havla'ah (Sefer Commerce and Shabbos p. 234).

**In partnership with the Bais Haavad's Yorucha Program
To learn more about Yorucha visit yorucha.org**

simcha on Shabbos. In order for him to be allowed to accept payment, he would need to be required to do some work, such as setting up cleaning, either before or after Shabbos. He can then be paid one sum for all of his work.

When a choir is hired to sing on Shabbos, it also could be a problem of Schar Shabbos. Some claim that they also do some work during the week since they have to practice. In my opinion, this will not suffice, as they are not actually being paid for their practice. If they could somehow perform without practicing, they would not be paid any less. Therefore, it cannot be said that practicing is part of the job that they are being paid for and this cannot be relied upon to employ the leniency of havla'ah.

Some Poskim say that there is a heter in the case

where one's job is mitzvah-related and, in such instances, the decree of Schar Shabbos was not instituted. If a baal koreh is paid to read the Parshah on Shabbos, he may be able to rely on this. However, the Poskim write that he will not see a siman bracha from those earnings.

Is Maras Ayin a Problem in Front of Non-Religious Jews?

Question: In the last segment, we said that construction work may be done by a non-Jewish kablan on a property that is out of the techum of any Jew. What about non-religious Jews? Would it be a problem if they are within the techum of the work?

Answer: There's very little written material on this question.

I spoke about this with my father-in-law, Rav Shlomo Miller, and he noted that there were many non-religious Jews in the Chofetz Chaim's time as well, but he still says that construction work can be done if it is outside the techum of the Jewish community. This seems to indicate that he was not concerned about non-religious Jews who are within the techum of the property.

Apparently, the problem of maras ayin is that people who see someone doing something on Shabbos will be affected and will come to transgress Shabbos themselves. This concern would not apply to non-religious Jews, who do not observe Shabbos in any case. According to this, there would be no problem of maras ayin in front of irreligious Jews.

כמה דברים אודות רב מורה הוראה בתורת רבותינו אדמו"ר חב"ד ז"ע

What is a Rov?

In a fascinating outline for a lecture he planned to deliver, the Rebbe Rashab explains the purpose and responsibilities of a rov. The Rebbe likewise addresses this theme in several letters and sichos.

מהות ומטרת רב

בשנת ע"ד כינסה ממשלת רוסיה הצארית אסיפת רבנים, כדי לדון במספר עניינים הנוגעים למשרת הרבנות. זמן מה קודם לכן, רשם כ"ק אדמו"ר (מורהו"ר) ני"ע ראשי פרקים להוצאה שתכנון לשאת, ובהם ביאר את מהות הרב ותפקידו כמורה הוראה. ראשי הפרקים נדפסו באגרות קודש שלו,^[1] וז"ל הק' "רבנות נושאה בעצמה שתי דברים, האחת להורות את האסור ואת המותר ע"פ התורה הכתובה והמסורה, והיא הנקראת "הוראה", והשנית ללמד דעת את העם ולהנהיגם, והוא להכניס בהם רוח דתי, ולהשריש בהם מדות טובות וישרות, והיא הנק' "הדרכה".

הראשונה (הוראה) היא הסובבת את כל הרבנים, כל רב ורב בעירו תכלית ענינו הוא להורות את האסור ואת המותר, במאכל ובמשתה, בחיי משפחה, להשיג על כשרות הבשר (היינו על השו"ב ועל מוכרי בשר) על טהרת המקוה, לסדר קדושים וגיטין וכדומה.

הרב בכדי למלאות חובתו, מובן שצריך להיות למוד היטיב בתלמוד ונושאי כליו, בפוסקים הראשונים והאחרונים, וכאשר נודע הלמוד הזה הוא למוד רחב ועמוק מאד, ודרוש יגיעה רבה ועצומה, ונקנה רק בנתינת ומסירת עצמו לזה,^[2] ואשר מנערותו ועד זקנה ושיבה עוסק רק בלימוד בלי התערבות עניינים אחרים. נמצאים אצלינו סוחרים אשר לומדים בטוב, ומהם הנעשים אח"כ רבנים, אבל כל היודע היטיב טיב הלמוד, יודע ומכיר היטיב בין אלו לאלו,^[3] כי ידיעתה האמיתית והתעצמותה עם לומדה, הוא רק בזה אשר רק

תורתו היא אומנתו, וע"כ אמרו בגמ' שלא תמצא בתגרנים ובהולכי ימים.

וכשם שלא תמצא בתגרנים כן לא תמצא במי שמצטרף עמה לימודים אחרים, האדם אינו יכול ליתן את כחותיו ואת כשרונותיו בשני דברים, ואם יתעסק בשני עניינים בהכרח שיודח ענין האחד מפני הענין השני, וכאשר ההרגש הטבעי מתערב בכל דבר גם במושכלות, ע"כ הלימודיות האחרות באשר קרובים המה אל הטבע הגופני וקרובים המה אל תכסיס העולם, המה מתגברים על לימוד התורה, ותתמעט ותחסר עי"ז ידיעת התורה, את החזיון הזה אנו רואים בארץ אשכנז ש כאשר נצטרפה ההשכלה הכללית אל התורה, נתגרשה התורה מגבולם ומארצם, והרבנים הגדולים דשם העסקנים הכללים, דואגים ומתאנחים ע"ז".

גם כ"ק אדמו"ר ז"ע הרבה, במכתביו הרבים, לעורר את הרבנים על אחריותם להדריך ולהשפיע על בני קהילתם.

במכתב משנת תשי"ג, כתב,^[4] "במענה על מכתבו... לפלא שאינו מזכיר מאומה בענין השפעתו בקהלתו, בהחזקת התורה והפצת היחידות, אשר בטח אינו שוכח אשר סו"ס זהו תכלית העיקר של משרת הרבנות, וענין הפרנסה שבזה הוא טפל בערך לתכלית הנ"ל, והאריכות בזה בטח אך למות, ומובן ג"כ שעיקר הפעולה היא בעניני חינוך הכשר, הן של הקטנים והן של הגדולים, ועיקר העיקרים להסבירם אשר העיקר הוא המעשה בפועל, היינו קיום המצות בפועל ממש בחיים היום יומיים...".

ובמכתב אחר הרחיב בזה עוד יותר^[5] "און בפרט לויט ווי איר שרייבט אז איר זייט דער רב פון דעם כפר, וואס די פאראנטווארליכקייט פון א רב איז דאך ניט נאר אויף צו פסק'ן שאלות ווען מען קומט פּרעגען, נאר דער עיקר איז דאך צו משפיע זיין אויף דער קהלה אז זיי זאלען וויסען אז מען דארף פּרעגען שאלות. אין אנדערע ווערטער, אז זיי זאלען וויסען אז די נשמה פון יעדער אידען איז געשטאנען באם בארג סיני און האבען אנגענומען די תורה בהקדמת נעשה לנשמע, און האבען מקבל געווען מפי הגבורה דעם ציווי פון אנכי הוי' אלקיך וועלכער איז כולל אלע רמ"ח מצות עשה, און דעם ציווי לא יהי' לך אלקים אחרים וועלכער איז כולל אלע שס"ה מצות לא תעשה. און השי"ת זאל אייך מצליח זיין אין דער ארבעט, און בפרט אין די טעג פון

הכנה צו מתן תורה וואס די אלע עניינים וועלכע זיינען געווען בא מתן תורה ווערען נתעורר יעדער יאר אין די טעג".

ובשיחת מוצש"ק פ' תרומה תשמ"ח^[6] ביאר כ"ק אדמו"ר כי על רב חסידי מוטלת האחריות לפסוק גם על פי פנימיות התורה. וז"ל שם: "ע"פ תורה - הסמכות נתונה ומסורה לבית דין צדק, "מאן מלכי רבנן", ובפרט בד"צ של רבני ליובאוויטש, אשר פסקי ההלכות שלהם מיוסדים ומבוססים על גלגה דתורה ביחד עם פנימיות התורה, בהתאם לחידושו של רשב"י - "מחצתי ואני ארפא", ביטול המחיצה בין גלגה דתורה לפנימיות התורה, ועד לאופן ד"יתפרנסון", בהבנה והשגה בחכמה בינה דעת (דנפש אלקית, נפש השכלית. עד לנפש הבהמית) ע"י תורת חסידות חב"ד.

ולכן, בכל ענין וענין, הן בעניינים הפרטיים והן בעניינים הכלליים כו', יש להתנהג ע"פ הוראת הבד"צ של רבני ליובאוויטש (בכל מקום ומקום), שעל ידם נמשכים ומתגלים פסקי התורה (ש"משה קבל כו' ומסרה כו'), גלגה דתורה ופנימיות התורה, במציאות העולם, כולל גם ביחס לפעולה על אוה"ע (אף שמצד עצמם אין להם שייכות לפנימיות התורה, כי אם, לעתיד לבוא, כפס"ד הרמב"ם בסוף וחותם ספרו ש"בימות המשיח.. לא יהי' עסק כל העולם (גם אוה"ע) אלא לדעת את ה' בלבד, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את הוי' וגו').

ופשוט, שההודעה ע"ד סמכותם של הבד"צ (ומסרה כו') באה ביחד עם ההוספה באריכות ימים ושנים טובות, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, כאמור, שלאחרי ש"מסרה ליהושע" האריך משה רבינו ימים ושנים טובות (נוסף לכך שהדיבור בזה גופא מהוה סגולה לאריכות ימים ושנים טובות, כנ"ל).

[1] אג"ק שלו ח"ה עמ' כה - אגרת אלו.
[2] ע"ע באג"ק שלו ח"ב עמ' תשסז-סח - מכתב טו.
[3] ע"ע באג"ק שלו ח"א עמ' ריב - מכתב פח. ולהעיר מהאופן שבו ביאר כ"ק אדמו"ר את הפירוש במה שנאמר "דעת בעלי בתים היפך דעת תורה" - כדלהלן, ע"ש.
[4] אג"ק ח"ז עמ' ד - מכתב א'תתעא.
[5] אג"ק ח"ט עמ' עג - מכתב ב'תרפח.
[6] תו"מ התועודיות תשמ"ח ח"ד אות 403.

מלאכת שבת הוא נייחא דגופא, כמו שנאמר "למען ינחו", הלכך אם עושה רק דיבורא בעלמא של שם או כישוף, אכתי גופו נח (דברי יציב, אבל לא נשאר בסברא זו).

- ו. מצינו שחכמי המשנה והתלמוד היו משתמשים באופנים סגוליים (נתינת עין) להמית או לענוש. וביאר החיד"א (תירוץ הא') שלא עשו מעשה הריגה אלא ריקן ממנו ניצוץ קדושה וממילא מת. וכה"ג כתב בפתח עיניים לענין הלומד בתורה, שגורם ממילא ביטול חיות הרשעים. [והדברים מוסברים ע"פ דברי כ"ק אדמו"ר האמצעי בענין תשובתו של ר"א דורדיא].
- ז. הקהלות יעקב ביאר ג' סוגים של מזיק בדרך סגולה. א' נתינת עין של תמהון והתפעלות, ב' נתינת עין של הקפדה, ג' בקשת תפלה שיענש. ומבאר, שאין באלו איסור רציחה או מזיק כי אין החכם פועל שום דבר אל-

הגרי"ר קניבסקי

א מזן השמים מסכימים לעשות כרצונו (זולת כסוג הא' שהוא כמזיק אך אנוס הוא).
ח. ומבאר הקה"ק שאין אלו דומים לדברי ההלכות קטנות ששם מעשה גמור הוא הואיל והוטבע בבריאה שאמירת שם או מעשה כישוף מועילים להריגה. בהערות גן הלקט מבאר דס"ל שגרמא ברציחה - אם ברור הוא שיהרוג - חייבים עליו, ודבריו צ"ע. ונראה כוונת הקה"ק ש תוצאה הנגרמת בישירות ע"י אמרי פיו כמעשה בידיים נחשב.
ט. בשו"ת יהודה יעלה הביא ראיה לדברי הלכות קטנות ממש רבינו שהרג את המצרי בשם ולשון הפסוק "ויך את המצרי", משמע דחשיב כהריגה. והנה אי"ז מתאים עם דברי החיד"א, שהרי משה רבינו הרגו על ריקון ניצוץ קדושה וא"כ באמת אינו נחשב כהריגה. אבל להק"ק אתי שפיר, שהרי בשם המפורש ההריגה נעשית מיד, והיא כמכהו בידיים.
י. דעת הצפנת פנחנ כסברת הקה"ק.

ובשפתיו המית רשע כמאז"ל ופירש"י הלהרגי אתה אומר כאשר הרגת כו' שהרגו בשם המפורש, וכתבי ביה לשון ויך את המצרי. א"כ גם כה"ג במשמע, ובכלל מכה אדם יומת הוא כיון דבידבורי' עביד מעשה היינו הורגו בידיים וחייב עליו כנ"ל.

והשתא, לפי דברי החיד"א אין להביא ראיה משם, כי ההריגה שעשה משה רבינו לכאורה היתה באופן של קדושה המרוקנת את שורשו הטוב וממילא נופל מת, וא"כ באמת לא היתה נחשבת מעשה רציחה בבחינה הלכתית, וכל כרחך לשון "ויך" לאו דוקא. אבל לפי הקהלות יעקב אתי שפיר, שהריגת המצרי על ידי שם דינה כהכאה גמורה של הריגה, כי אמירת השם ממית בישירות והרי"ז כמכה בידיים, ולכן כתיב "ויך את המצרי".

וראה עוד בהערות גן הלקט שם שהביא דעת הגאון מרוגטשוב שהיא כדברי הקהלות יעקב, שבתשובה להגר"ש סאבעל המובא בשו"ת שלמת יוסף (סימן יח אות ו) מחלק הצפנת פנחנ בין הריגה ע"י אמירת שמות הקדושים, ששם מעשה ההריגה נעשית בוודאית, ובין היכא שעושה דרך תפילה ובקשה ששם אין התוצאה ישירות. וזהו כסברת הקהלות יעקב.

סיכום הדברים

- א. הרא"ש הקשה היאך כתב משה רבינו ספרי תורה ביום מותו אם נאמר שמיתתו היתה בשבת. והשל"ה מיישב שכתב ע"י צירופי אותיות והשבעת הקולמוס ואין בזה איסור שבת.
- ב. החתם סופר נשאל שעדיין תקשי למ"ד שביתת כלים דאורייתא, הלא הקולמוס כותב. והשיב החתם סופר שאין דרך כתיבה בכך. כלומר, דגם באיסור שביתת כלים יש תנאי שצריך